www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ئىلمىي ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى
ئەۋلاد گۈرۈپپىسى
ئۇيغۇر كىتاب توری

توپلاپ رەتلىگۈچى: بوغدا ئابدۇللا

1

شىمىرا خېنىم ياشلىقىدا جىلۋە قىلىپ تەككەن ماڭا،
قاش ـ كۆزىنى ئويىنىتىپ گەدىنىنى ئەككەن ماڭا.

نەچچە يىللار ئۆي تۈتۈپ ئوغۇلنى تاپتۇق قىزلىنى،
پۈلمۇ تۈگەپ قېلىۋىدى، تاشلىۋەتتى بىزلىنى.

بىزمۇ تاشلاپ چىقتۇق ئەمدى شەرمۇ شەر ھەيران بولۇپ،
شىمىرا خېنىم تۈرپاندا قالدى، ئول شەپشىكى سەرسان بولۇپ.

ئۆزى بولدى شەپشىكى، بىزلەرنى قىلدى ئۇ كەمەك،
چوڭ بولغاندا سەت ئەمەسمۇ ئۇشبۇ سۆزلەرنى دېمەك.

خېنىم خوتۇن ئېشەك بولسا، ئەرزان پۇلغا ساتسامەن،
خېنىم خوتۇن ئىنەك بولسا، توختىماستىن ساغسامەن.

يەنە كەلسە خېنىم خوتۇن، تېگۈرمەن دەپ ئالدىمغا،
ئۇ قوۋۇقتىن كىرسە خېنىم، بۇ قوۋۇقتىن قاچسامەن.

ئىزاھات:

بىر كۈنى شىمىرا خېنىم ئاشنىڭ خېمىرىنى نوغۇچ بىلەن يېيىپ ئولتۇرۇپ، نايىخان خوجىنى نېرىراق ئولتۇر، دەپتىكەن، نايىخان خوجا شۇ زامان ئورنىدىن تۇرۇپ، ئىككى ناننى بېلىگە تۇگۇپ، شۇ ماڭغانچە يەكەنگە بېرىپ: «مەن ھازىر يەكەندە، بۇنىڭدىنمۇ نېرىراق ئولتۇرايمۇ» دەپ خەت يېزىپتۇ. خەتكە قوشۇپ يۇقىرىدىكى شېئىرنىمۇ ئەۋەتكەنىكەن.

بۇ شېئىرنى ئوقۇپ شىمىرا خېنىم ئېرىنى نېرىراق ئولتۇر دەپ قويغىنىغا قاتتىق پۇشايمان

www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ئىلمىي ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قولىيازمىلار ئامبىرى
ئەۋلاد گۈرۈپپىسى
ئۇيغۇر كىتاب توری

قىپتۇ. دەل شۇ كۈنلەردە قابۇز كاكىر دېگەن ئادەمگە ھەج قىلىش نىسىپ بولۇپ، ماڭماقچى بولۇپ تۇرغاندا، شىمىرا خېنىم ئۇ كىشىگە ھەرەمدىن يانغۇچە يەكەندىن نايخان خوجىنى ئالغاچ كېلىشنى تاپىلاپتۇ. ئۇ ئادەم قايتىش سەپىرىدە نايخان غوجىنى ئېلىپ، توقسۇنغا كەلگەنگە قەدەر، قورسىقىغا تويغۇچە بىر نېمە بەرمەي، ئات يېتىلىتىپ ئېلىپ كەپتۇ. توقسۇننىڭ بايلىرى ھاجىلارنى كاتتا مېھمان قىلىپ كۈتۈۋاپتۇ. بۇ زىياپەتكە نايخان خوجىمۇ داخىل بوپتۇ. شۇ چاغدا قابۇز كاكىر نايخانغا:

— مېنى تەرىپلەپ نەزمە ئوقۇغىن، بولامدۇ؟ — دەپتۇ. نايخان:

— راستىنى دەيمۇ، يالغانىنمۇ؟ — دەپتىكەن. قابۇز كاكىر:

— ئەلۋەتتە راستىنى دەيسەن، — دەپتۇ. شۇنىڭ بىلەن ھازىر جاۋاب نايخان تۆۋەندىكى شېئىرنى ئوقۇپتۇ.

2

مەن يەكەندىن بىللە كەلدىم قابۇز كاكىر بىلەن،
بىلگىنىمدە ماڭماس ئىدىم بۇ لەنىتى كاپىر بىلەن.

بىلمىگەنلەر ھاجى دەيدۇ، بىلگەنلەر دەر توۋچى،
تۇرپىنىمدا گۈي ئاتايدۇ، يەكەنلەردە شوۋچى.

بۇنى ئاڭلىغان توقسۇن بايلىرى ھەيران بولۇشۇپتۇ. قابۇز كاكىر شۇنىڭدىن كېيىن لۇكچۈنگە كېلەلمەي ئۆمرىنى توقسۇندا ئۆتكۈزۈپتۇ.

3

نايخان خوجا قاتارلىق تۆت ئادەم بىر ئاتنى مىنگىشىپ لۇكچۈندىكى يېڭى شاھ ئاق مەسچىتىنىڭ ئالدىدىن ئۆتۈپ كېتىۋاتقانىكەن، مۇنۇر مەزىن دېگەن بىر كىشى:

غوجام تۆتى ئات مىنىپتۇ يورغىسى يوق،
قۇدۇقىغا سۇغا بارسا سوغىسى يوق.

غوجامنىڭ تاملىرىنىڭ دەزى تولا،
يەنە ئۇنىڭ كىشىلەرگە قەرزى تولا.

دېگەنىكەن، نايخان خوجا جاۋابەن مۇنداق نەزمە ئوقۇپتۇ:

مۇنۇر مەزىن راپىزى چىقتى مەسچىتكە،
ئۇنىڭ بەت ئاۋازى يەتتى يىسكىچىككە①.

① يىسكىچى ــ كارىزنىڭ نامى.

www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ئىلمىي ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قولىيازمىلار ئامبىرى
ئەۋلاد گۈرۈپپىسى
ئۇيغۇر كىتاب توری

مۇنۇر مەزمۇنگە گەپ قىلىپ بولمايدۇ، دورغىسى بار،
ئۇنىڭ خوتۇنلىرىنىڭ كوچىلاردا يورغىسى بار.

4

نايخان خوجا تەكلىككە ئۇزۇم يېگىلى بېرىپتۇ، تەككە رېھان قارغۇ، ئابدۇل داۋا دېگەن كىشىلەر قارايدىكەن. ئۇلار نايخاننىڭ ئاغزىنى ئاچۇرماقچى بولۇپ، ئۇنىڭغا ناچار ئۇزۇم ئاچىقىپ بېرىپتۇ ۋە نايخانغا:

— ئۇزۇمنى يېدىلە، ئەمدى بىزنى ماختاپ قويمامدىلا، — دەپتىكەن، نايخان خوجا:

يۇقاينىدىن كېلىدۇ رېھان قارغۇ،
ئاياقتىن كېلىدۇ ئابدۇل داۋا.
يېتىشى سۆرۈن ـ سايە،
يېيىشى قىزىل سايۋا.

دەپ بولۇپ، خوش دەپ كېتىپ قاپتۇ.

5

ياڭخى (يانقىر)غا قاراشلىق ئاخۇنبەگ كارىزنىڭ ئىگىسى ئاخۇنبەگ نايخان خوجىنىڭ تۇغقىنى ئىكەن. بىر قېتىم نايخان كەپتەر باچكىسى سوراپ ئۇنىڭ ئالدىغا بېرىپتۇ. ئاخۇنبەگ:

— مۇشۇك مۇشۇ چەكزە ياغاچ بىلەن كېلىپ باچكىلارنى يەپ كېتىۋاتىدۇ، — دەپ بەرمەپتۇ. شۇنىڭ بىلەن نايخان:

— ئۇنداق بولسا بۇ چەكزىنى كېسىۋېتەيلى، سەن ئۆگزىگە چىق، مەن ئېغىلدا تۇرۇپ ھەردەپ كېسىۋېتەي، — دەپ ياغاچنىڭ يېرىمىنى ھەردەپ بولغاندا، چەكزە غاراسلاپ سۇنۇپ كېتىپ ئاخۇنبەگ يىقىلىپ چۈشۈپتۇ ھەمدە چەكزە ياغىچى تېگىپ ئۇنىڭ پوقىقى يېرىلىپ كېتىپتۇ.

نايخان بۇنى كۆرۈپ مۇنداق نەزمە ئوقۇپتۇ:

پىر ئەشيا قېنى يىغىپ تۇتتى پەنزىنى،
ئاخۇنبەگ يىقىلدى كېسىپ چەكزىنى.

كەپتەر خانىسىنى يېيىپتۇ لوقاق بىلەن،
ئاخۇنبەگ يىقىلدى پوقاق بىلەن.

(توپلاپ رەتلىگۈچى شىنجاڭ ئۇنىۋېرسىتېتى فلولوگىيە ئىنستىتۇتىدىن دەم ئېلىشقا چىققان)